

Stefan
Iversen

Den uhy fortælling

vggelige

Unaturlig narratologi og
Johannes V. Jensens tidlige forfatterskab

Aarhus Universitetsforlag

Stefan
Iversen

Den uhy fortælling

vggelige

Unaturlig narratologi og
Johannes V. Jensens tidlige forfatterskab

Aarhus Universitetsforlag

Den uhyggelige fortælling

© forfatteren og Aarhus Universitetsforlag 2018

Johannes V. Jensen Forum ved Aarhus Universitet; skriftserie, 9

Omslag, tilrettelægning og sats: Nethe Ellinge Nielsen, Trefold

Oversættelse fra fransk af H el ene Cixous, Jacques Derrida og Jean-Poul

Sartre: Tone Andreasen

Forlagsredaktion: Henrik Jensen

Bogen er sat med Chronicle Text

E-bogsproduktion: Narayana Press

ISBN 978 87 7184 590 7

Aarhus Universitetsforlag

Finlandsgade 29

8200 Aarhus N

www.unipress.dk

Bogen er udgivet med støtte fra Aarhus Universitets Forskningsfond

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

/ I henhold til ministerielle krav betyder bedømmelsen, at der fra en fagfælle på ph.d.-niveau er foretaget en skriftlig vurdering, som godtgør denne bogs videnskabelige kvalitet.

/ In accordance with requirements of the Danish Ministry of Higher Education and Science, the certification means that a PhD level peer has made a written assessment justifying this book's scientific quality.

Indhold

7	Forord
9	Indledning

Første del

25	Vendingen
39	Naturlig og unaturlig narratologi
42	Naturlig narratologi
52	Unaturlig narratologi: positioner
61	Derrida og <i>det uhyggelige</i>
69	Dobbelt seance
86	Marx' spøgelse
110	Den uhyggelige fortælling
117	Begrebet stemme
132	Bevidsthedsmaskinen

Anden del

- 153   **Genfærdet viser sig**
156   ”Der er intet mystisk under Solen”:
       Den gotiske Renaissance
171   Rejsende i mørke: ”Gura”
181   Stetoskopfaren: ”(Der er flere Ting –)”
197   Udsigelsestilskuere: ”Fra Christiania-Cirkus”
- 214   ***Kongens Fald***
217   Symptom eller strategi?
230   *Kongens Fald* som uhyggelig fortælling
252   Den manende apostrofe
271   Dekadent dekadenceeksorcisme
- 290   **Genfærdet forsvinder**
291   Faust-pop eller spøgelseshistorie? *Madame D’Ora*
304   Tvisten i øret: ”Stemmen”
314   Hamlet går (igen)
- 329   **Afrunding**
- 344   Noter
360   Litteraturliste

Forord

Denne bog markerer en foreløbig afslutning på et arbejde, som har flere begyndelser. Begyndelserne hænger tæt sammen med andres indsats, og jeg har mange at takke for inspiration til de linjer og ideer, der følger. Ét udspring til bogen er at finde i begyndelsen af 2010'erne, hvor Jan Alber, Brian Richardson, Maria Mäkelä, Henrik Skov Nielsen og jeg under overskriften "unaturlig narratologi" søgte efter, hvad vi fandt var en manglende stemme i forskningen i eksperimenterende fortællinger. Hvad end den stemme nu er fundet eller ej, så er jeg den gruppe taknemmelig for intense diskussioner af sære fortællinger (og sære diskussioner af intense fortællinger), ligesom jeg er taknemmelig for andres livtag med ideerne. Her vil jeg især fremhæve Monika Fluderniks og James Phelans intellektuelle generøsitet. Et andet udspring til bogen er at finde i min tid som ph.d.-studerende ved Nordisk Institut ved Aarhus Universitet i begyndelsen af 2000'erne. Min interesse i Jensens tidlige forfatterskab begyndte med og som tvivl: Hvorfor virker Jensens tekster på én gang så underligt dragende og frastødende? Hvad fortæller de om, hvordan fortæller de, hvorfor fortæller de? Jeg benyttede mig i udgangspunktet af greb og tilgange, som jeg arvede fra kolleger ved Nordisk Institut: Hvis ikke for Flemming Harrits, Lis Norup, Peer E. Sørensen, Per Stounbjerg, Rolf Reitan, Stefan Kjerkegaard og (igen og især) Henrik Skov Nielsen, så ville denne bog hverken handle om nærlæsning, om dekadencens

forlukkelse og forvildelse eller om uselvfølger fortællinger (og den handler ret beset ikke om meget andet). En tredje begyndelse er at finde i samarbejdet med andre Jensen-interesserede i og omkring Johannes V. Jensen-Forum ved Aarhus Universitet. Her har Aage Jørgensens ihærdige og uselviske indsats med at aktualisere Jensens produktion været vigtig. Dertil kommer de begyndelser, der allerede foreligger på tryk – nogle af ideerne i bogen optræder i forskellige variationer og stadier i tidligere publikationer, som jeg henviser til her en gang for alle (Alber, Iversen, Nielsen og Richardson 2010, 2012, 2013a, 2013b samt Iversen 2001, 2004, 2005, 2006, 2008a, 2008b, 2009, 2012, 2013a, 2013b). Endelig vil jeg gerne takke en anonym læser for relevante kommentarer til en tidligere version af manuskriptet samt min beredvillige redaktør Henrik Jensen fra Aarhus Universitetsforlag for et produktivt samarbejde.

Tak til Herdis og Svend (mine forældre), fordi I ikke sagde nej; tak til Lene (min vrede, min elskede), fordi du siger mere end ja.

Indledning

Samtidens anmeldere var meget lidt begejstrede, da det, der senere skulle blive til *Kongens Fald*, udkom som tre separate, kortere tekster: *Forårets død* (1900), *Den store Sommer* (1900) og *Vinteren* (1901). Den ansete kritiker Valdemar Vedel nærmede sig det diagnostiske i sin beskrivelse af en forfatter, der ”giver sig sine paradoksale Indfald og fikse Ideer i Vold, smækker sine Historier sammen og flytter rundt med sin Aksel og Mikkell i den letsindigste Vilkaarlighed og med den suveræneste Ringeagt for sit Publikum” (Vedel 1901)¹. Også anmelderen C.E. Jensen, som andre steder havde rost den unge Johannes V. Jensens produktion, konstaterede lettere opgivende, at ”stærkt har denne historiske roman sagtens ikke ligget Johannes V. Jensen paa Sinde, dyberegaaende Studier har han formodentlig ikke gjort til den, og altfor grundigt har han ikke stræbt at leve sig ind i Personerne” (C.E. Jensen 1900). På ét punkt var de to anmeldere dog enige: Den unge Jensens prosa besidder særlige effekter. C.E. Jensen talte i sin anmeldelse af *Den store Sommer* om ”en stærkt personlig Sprogkunst”, der ”griber den modstræbende Læser i Struben” (C.E. Jensen 1900). Med en bemærkelsesværdig ens metafor talte Vedel året efter i sin anmeldelse om, at læsningen afsætter ”en rent fysisk Fornemmelse, der tager Læseren i Kværken” (Vedel 1901). At læse *Kongens Fald* opleves som et korporligt overfald, et regulært kvælertag, der tager læseren i ”Struben” eller ”Kværken” og, som Vedel konstaterer, sætter ”brutalt

Pres paa Læserens Pulsslag”. Da *Kongens Fald* blev genudgivet i 1944, i anledning af Jensens nyligt tildelte Nobelpris, var meget forandret, tydeligst vurderingen af bogens litterære kvaliteter. Modsat sine ældre kolleger bestemte Tom Kristensen således bogen som ”den sandeste Bog, der er skrevet om det danske Sind” (Kristensen 1944). Kun på ét punkt var Kristensens vurdering enslydende med århundredeskiftets anmeldere: Også for ham indebærer bogen en læseoplevelse, der er forbundet med ufrihed og kropsligt ubehag: ”Kongens Fald er saa sand, at det gør ondt i os at læse den.”

Nærværende bog udspringer af lignende erfaringer med Jensens tekster, og dens primære ærinde er at sige noget sammenhængende om deres karakter. For mens mange, både professionelle og almindelige læsere, har reageret, ofte endog voldsomt, på sådanne effekter, så har få systematisk analyseret effekterne eller de strukturer, hvori de produceres. Forsøget på at forstå fører ind i tekster som *Kongens Fald*, *Madame D’Ora* (1904) og en række af Jensens korte prosatekster, blandt andet flere af de såkaldte myter. Det er tekster, som befolkes af spøgelsler, monstre, galninge, gengangere og lystmordere. Deres handlinger udspiller sig i geografiske, sociale og bevidsthedsmæssige udkanter, ramt af et mørke, der ”synes at gro”, som det hedder i den tidlige prosaskitse ”Gura”. Det vigtige er nu, at disse tekster ikke blot beskriver grænserfaringer forbundet med fx vanvid og død, men at de gør det i former, der også forekommer sære og mærkværdige. Ikke blot handler teksterne om en antastet og rystet intentionaltet; de fremmaner den, blandt andet fordi de er vanskelige at bestemme som enten fiktive kunstprodukter eller personlige vidnesbyrd fra en kriseramte psyke. Teksternes raritetskabinetter præsenterer undtagelser i tekster, som selv er undtagelser: generiske hybrider mellem prosalyrik og digt, romaner ikke bare om, men på randen af sammenbrud, autofiktive skitser med tvetydige paratekster. Den ofte omtalte negativitet

hos den tidlige Jensen (gru, nihilisme, tomhed, fravær) angår ikke kun tematiske forhold, men skyldes også selve teksternes strukturer, deres udsigelses udspring og forankring. Vejen til at sige noget præcist om negativiteten hos den tidlige Jensen går derfor via undersøgelser af teksternes udsigelsesforhold.

Det primære formål med læsningerne i nærværende bog er at blive klogere på Jensens anfægtede og anfægtende prosa, særligt som den udfolder sig i forfatterskabets på mange måder tumultariske første 10 år. Det overordnede greb består i at gøre de tematiske og formelle undtagelsessituationer i et udvalg af Jensens tidlige tekster til hovedsagen. Jeg interesserer mig således for to fænomener, som jeg argumenterer for er af afgørende betydning både for teksternes urovækkende karakter og for forståelsen af et vigtigt aspekt af Jensens rolle i dansk litteraturhistorie: For det første teksternes stemmeføring, som gør det vanskeligt entydigt at karakterisere deres udsigelsesinstans; for det andet teksternes besværgende stridbarhed, der retter sig mod både andres tekster og mod noget eller nogen i teksterne selv. Gennem nærlæsninger af disse to fænomener – hvad jeg kalder henholdsvis deintentionalisering og besværgelser – bliver det muligt at sige noget nyt om det nyskabende ved Jensen: om det distinktive ved nogle af forfatterskabets innovative teksttyper, om dets fejrede, såvel som dets fortrængte forbilleder og om dets forhold til tidens og eftertidens ideologiske og æstetikhistoriske strømninger, særligt dekadencen. Læsningerne slår ned i både hyperkanoniske, mindre kendte og stort set helt ukendte tekster, idet de samtidig forfølger bestemte spor op gennem begyndelsen af Jensens forfatterskab. Det skal dreje sig dels om nærlæsninger af enkelte tekster, dels om negativitetserfaringernes skæbne gennem de tidlige dele af forfatterskabet. Litteraturhistorisk giver læsningerne et bud på fremkomsten, udviklingen og tendentielt afviklingen af vigtige aspekter af det, der gør Jensens tidlige forfatter-

skab specielt. Den omfattende og forskelligartede reception af forfatterskabet udgør en genkommende dialogpartner undervejs; det samme gør forskellige forestillinger om dekadence som kunst- og livsform, hvor indledningsvist Lis Norups fremragende arbejde med dekadence skal fremhæves (Norup 2000; Norup 2003).

Litteraturanalytisk og -metodisk er de vigtigste redskaber hentet fra postklassisk narratologi, mere specifikt fra en aktuel teori om ukonventionelle fortællinger, der betegner sig selv *unaturlig narratologi*. Metodevalget er ikke det eneste mulige, måske for en første betragtning ikke engang videre selvfølgeligt. Hvorfor tale om netop fortællinger i Jensens tidlige forfatterskab? Jensens mest diskuterede tekster fra de tidligste år af hans produktion er ikke just kendt for deres egenskaber som det, man traditionelt forstår ved fortællinger, snarere tværtimod. Hvad end Jensens ærinde måtte være, så formes det ikke først og fremmest i handlingrækker, plotforløsnings og kausale relationer over tid, men snarere i spring ind i billeder, i metamorfoser for øjnene af læseren og i paroksysiske visioner. Mange af Jensens tekster lider i udstrakt grad af mangel på teleologi og episk sammenhængskraft; til gengæld synes de overbebyrdede af fremstillinger af mere eller mindre sammenhængende bevidsthedstilstande. Der er to grunde til at bringe Jensens tidligere tekster sammen med indsigter fra delfelter inden for postklassisk narratologi. For det første har nyere teorier om fortællinger, blandt andet inspireret af forskellige former for kognitionsvidenskab, udviklet en række redskaber til at arbejde netop med bevidsthedsfremstilling som fortællingers vigtigste element. Et tidligt og stadig vægtigt bidrag er Monika Fluderniks ”naturlige narratologi”, første gang præsenteret i hendes *Towards a 'Natural' Narratology* (1996). For det andet kan Jensens uselvfulgelige tekster fungere som et vigtigt korrektiv til nogle af de generaliserende tendenser, som postklassisk narratologi, igen

blandt andet via importen af ideer og arbejdsformer fra kognitionsvidenskab, har ført med sig. Unaturlig narratologi er som delfelt opstået som reaktion mod den naturlige narratologis generaliserende tendenser, mere specifikt mod ønsket om at forstå alle former for fortællinger, som om de var variationer over hverdagens spontane mundtlige fortællinger: En person fortæller en anden person om en allerede indtruffet hændelse. En sådan tilgang, lyder unaturlig narratologis argument, risikerer at skabe blindheder over for fortællinger, der bryder med de forventninger, man har til traditionelle former for fortællinger. I artiklen "Unnatural Narratives, Unnatural Narratology: Beyond Mimetic Models" (2010) formulerer jeg og tre kolleger den fælles, dobbelte målsætning således: Intentionen er at undersøge "(1) the ways in which strange and innovative narratives challenge mimetic understandings of narrative and (2) the consequences that the existence of such narratives may have for the general conception of what a narrative is and what it can do" (Alber et al. 2010, s. 115). Fortællinger kan fx blive unaturlige ved at lade historier foregå baglæns eller i logisk umulige verdner, ved at lade hændelser både finde sted og ikke finde sted, ved at fjerne erfaringer og sansninger fra de sammenhænge, de naturligt indgår i, eller ved at anvende ikke-antropomorfe fortælleinstanser. I det omfang betegnelsen "unaturlig" rummer en negation, er der tale om en negation af en bestemt tilgang til fortællinger, nemlig den naturlige narratologi og dens ideer om naturlig fortællen. Det skal dog allerede her understreges, at forholdet mellem den naturlige og den unaturlige narratologi er mere komplekst og mere perspektivrigt, end betegnelsernes antagonisme synes at antyde. Unaturlig narratologi, sådan som den praktiseres i nærværende bogs læsninger af Jensens tekster, gør andet og mere end blot at negere den naturlige narratologi og er optaget af at tænke videre med nogle af de begreber, som Fludernik og andre introducerer.

Unaturlige fortællinger udgør et ganske heterogent felt, som dog kan siges at have et tyngdepunkt i interessen for eksperimenterende tekster, typisk forbundet med formelt fokuserede strømninger som modernisme eller postmodernisme. Nu kan man indvende, at Jensens forfatterskab, i hvert fald som helhed betragtet, passer ganske dårligt til de verserende opfattelser af, hvad det vil sige at være modernist eller postmodernist. Ikke mindst fordi Jensen, i det omfang han forholder sig til værdierne af formelle, æstetiske eksperimenter, gør det stridbart eller i det mindste ambivalent. Forfatterskabet, også det tidlige, flyder over med nedsablinger af dekadencen, især forstået som kunstautonomi, inderliggørelse og æstetiseringstendenser. To af de mere spektakulære eksempler er *Den gotiske Renaissances* diagnosticering af det samlede danske åndslivs forfald ("Naar et Menneske giver sig til at beskæftige sig med selve sin Tanke i Stedet for Tankens Objekt, er han gaaet i Opløsning. Det danske Aandsliv hælder mod Undergang" (Jensen 2000, s. 104)) samt kritikken af J.P. Jacobsens sprog som selvoptaget og uigennemsigtigt ("At beskæftige sig direkte med sit Sprog, er det samme som at se en Rude i stedet for at se igennem den. Vi kan ikke se gennem Jacobsens Rude" (Jensen 1906)). Når det er perspektivrigt at bringe Jensens tekster i udveksling med den unaturlige narratologi, så skyldes det en bestemt konstellation, som, og det er hovedargumentet i det følgende, har afgørende betydning for både udformningen og effekterne af de anfægtede og anfægtende fortællinger i Jensens tidlige produktion. Konstellationen, som kombinerer bestemte tematiske og formelle elementer, kalder jeg en uhyggelig fortælling. Den uhyggelige fortælling definerer jeg som en skriftbåren fortælling, hvori tvivlen om, hvem der taler, er genkommende for både de fremstillede personer og læseren. Udgangspunktet er den observation, at en række af de mest mærkværdige af Jensens tekster bliver mærkværdige netop derved, at de problematiserer

intentionalitet. Denne problematisering kommer til udtryk som en tvivl om, hvem eller hvad der taler. Det gælder videre, at den problematiserede intentionalitet viser sig dels i fortællingernes indhold som et tema, dels i receptionen af teksterne som en effekt af deres form. De to niveauer af uselvfølgelig intentionalitet kalder jeg dialogisk og fremstillingsmæssig tvivl.

Ved *dialogisk tvivl* forstår jeg stemmetvivl, der opleves af personerne i fortællingen, idet de forgæves søger at forbinde en stemme med intentionalitet. Sådanne stemmer opstår i forbindelse med det endnu-ikke-helt eller det ikke-længere-helt menneskelige samt i tilfælde, hvor mennesker udtrykker sig mekanisk, eller mekanik udtrykker sig menneskeligt. Til første gruppe kan høre fx spøgelse, gengangere, dobbeltgængere og visioner, og til den anden gruppe kan høre henholdsvis fænomener som vanvid og glossolalia, henholdsvis automatonfigurer og levendegjorte genstande som fx dukker.

Ved *fremstillingsmæssig tvivl* forstår jeg stemmetvivl, der opleves af læseren. Dens *intratekstuelle* former opstår i tilsyneladende fortællerløse fortællinger, i fortællinger, hvor gensidigt udelukkende fortællesituationer optræder samtidig, eller i fortællinger, hvor læseren finder flere samtidig eksisterende, men modstridende værdisæt. Fremstillingsmæssig tvivls *paratekstuelle* former opstår ved rystelser i forholdet mellem fortællingens indhold og dens rammesættelse, fx ved inddragelsen af biografisk stof i en fiktiv eller strengt videnskabelig ramme eller ved markante fikcionaliseringer inden for rammer, der normalt signalerer referentialitet. Endelig kan fremstillingsmæssig tvivl opstå *intertekstuel* i forbindelse med uklare, tvetydige forhold mellem fortællingen og andre fortællingers stemmer. Disse fænomener fordeler sig på en skala fra rene, men tilsyneladende ureflekterede citater af passager fra andre tekster til variationer over indoptagelse af eksisterende fortællingers vokabularium, syntaks og tematik.

Påstanden er altså, at man ved at læse en række af Jensens tekster som uhyggelige fortællinger opnår større klarhed og præcision, hvad angår teksternes tematiske og formelle særtræk, deres fascinationskraft og deres forhold til andre forfatters tekster. Men hvorfor nu bruge betegnelsen ”uhyggelig”? I dets almindelige anvendelse betegner ordet *uhyggelig* enten en ydre tilstand ”som vækker stærk sindsuro, ængstelse, spænding, gysen” (*Ordbog over det danske Sprog*) eller en indre sindstilstand, som svarer hertil; et hus kan være uhyggeligt, og det kan gøre en person uhyggeligt til mode. Ordet optræder på dansk fra begyndelsen af 1800-tallet som en modsætning til *hyggelig*, og danske forfatters brug af det op gennem 1800-tallet er inspireret af tyske forfatters brug af *unheimlich*. Som humanvidenskabeligt begreb har *det uhyggelige* i moderne kultur- og litteraturteori udviklet sig fra op gennem 1970’erne, 1980’erne, 1990’erne og 2000’erne at have nydt en stadig mere udbredt tilværelse som en markant, men oftest ikke nærmere defineret del af et poststrukturalistisk vokabularium til at have den dubiøse status af modebegreb eller *buzzword*. Typisk fungerer begrebet som en form for antibegreb, det vil sige som en ofte generaliserende betegnelse for mentale eller emotionelle bevægelser eller logikker, der undsiger sig eller modsætter sig rationelle betegnelser, typisk ved at tilbageføre begrebet til Freuds *Das Unheimliche* (1919). Mens det er uomgængeligt, at Freuds tekst med tiden har opnået stor betydning i forhold til brugen af begrebet, så viser det sig ved en nærmere gennemgang af begrebets historie, at *det uhyggelige* i dets moderne variant trækker nok så meget på dekonstruktive som på psykoanalytiske indsigter. Først da Freuds tekst *Das Unheimliche* sættes i scene af den franske filosof Jacques Derrida på en måde, der gør teksten til et eksempel på snarere end en redegørelse for *det uhyggelige*, opnår begrebet de betydninger, der har domineret dets moderne brug. Begrebets moderne historie begynder først,

idet Derrida lader spørgsmålet *hvem taler?* stå ubesvaret tilbage i både Freuds *Das Unheimliche* og i sine egne tekster om Freuds tekst.

Min brug af begrebet i denne bog går derfor tilbage, ikke til Freud, men til den måde at læse Freud på, som Derrida om ikke udfører, så i hvert fald antyder. Hensigten er på den ene side at undgå de generaliserende tendenser, som en udbredt brug af begrebet til tider har lidt under, og på den anden side at forsøge at tage ved lære af Derrida-læsningernes pointer om *det uhyggelige* som noget, der angår problematiseret intentionalitet og stemmetvivl, og som igangsætter forskellige former for stridbare uddrivelser og besværgelser. Jeg henter således ideen om deintentionalisering fra en læsning af Derridas "La double séance" (1972) og ideen om besværgelse fra Derridas *Spectres de Marx* (1993). Afgørende er det, at disse fænomener ikke opfattes som generelle eller generaliserbare, men netop som noget, der udspiller sig i bestemte tekster. Den metodiske indsats i den teoretiske del af bogens arbejde med unaturlig narratologi består således i at kombinere indsigter fra naturlig narratologi med indsigter fra Derridas læsepraksis på en måde, som undlader at abonnere på begges (modsatrettede) generaliseringstendenser, og som i stedet styres af ønsket om at beskrive ikke alle, men nogle særlige former for fortællinger. Det er forholdet mellem deintentionaliseringer og besværgelser, hvis udviklinger og spor læsningerne forfølger. De uhyggelige fortællinger i Jensens tidlige forfatterskab er på én gang værter for og produkter af besværgelser. De maner frem for at mane i jorden. De bliver til i og som uddrivelsesprocesser og er skrevet på kampe med ydre og indre spøgelse. Disse spøgelse er dels andre forfattere og andre tekster, dels bestemte bevidsthedsfænomener. Det, der går igen hos Jensen, er dels ånden fra Johannes Jørgensen, fra Edgar Allan Poe, fra J.P. Jacobsen, fra Baudelaire, fra Shakespeares Hamlet, dels selve ånden

forstået som bevidstheden, der tager sig selv som genstand i selvbevidsthedens og selvrefleksionens tilbagekoblinger. Det er derfor, at arbejdet med Jensens uhyggelige fortællinger også må være et arbejde med andre forfatteres tekster og et arbejde med dekadencens problematik. Det nye består ikke i at sige, at den tidlige Jensen stod i et nært inspirationsforhold til andre digtere, men i at vise betydningen af negative inspirationsforhold. Uddrivelsen og udrensningen er således formende principper for en række af de af Jensens tekster, der traditionelt opfattes som forfatterskabets mest originale. Teksterne skrives frem af ønsket om at skrive andet væk, og deres uhygge udgår blandt andet fra det faktum, at hverken det arvede eller det nye endegyldigt gives plads eller hvile.

Bogen forfølger en æstetisk konstellations opkomst og udvikling gennem de tidlige år af Jensens forfatterskab. Undersøgelsen tilstræber med andre ord ikke at være udtømmende eller strengt systematisk. Andre tekster hos Jensen end de læste rummer og producerer negativitetserfaringer; andre fænomener end dekadence og de negative forbilleder betyder noget for uselvfølgheden af Jensens prosa; andre dele af forfatterskabet udfolder andre unaturlige fortælleformer. Nærværende udgivelse har ikke ambitioner om at være den endelige bog om Jensen og dekadencen, om Jensens tidlige forfatterskab eller om unaturlige fortællinger i dansk århundredeskiftelitteratur. Ambitionen er mere målrettet, og tekstvalget følger mere egensindigt: De valgte tekster er med, fordi de er fælles om en dobbelt anfægtelse, og fordi de anfægter på forskellige måder. Inden jeg tager et første kig på en af disse tekster, som samtidig er en af Jensens allerførste prosatekster, følger her en ganske kort læsevejledning: Bogen falder i to dele. I første del ligger hovedvægten på teoretiske spørgsmål, idet jeg efter en indplacering af bogens tilgang i relation til den øvrige reception af Jensens forfatterskab (kapitel 2) diskuterer naturlig og unaturlig narratologi

(kapitel 3), Derridas omgang med *det uhyggelige* (kapitel 4) og definitionen af den uhyggelige fortælling (kapitel 5). Som første dels afslutning genoptager jeg læsningen af prosateksten for at vise, hvad de teoretiske og metodiske valg muliggør. Bogens anden del (kapitel 6-9) fortsætter denne bestræbelse, idet den tager de teoretiske overvejelser med ind i arbejdet med udvalgte tekster fra Jensens tidlige forfatterskab. Opbygningen gør det muligt at tilgå bogen forskelligt alt efter interesser: Er man kun interesseret i læsningerne af Jensens forfatterskab, så kan man læse kapitel 2 og derfra gå direkte til kapitel 5-9. Er man derimod kun interesseret i de fortælle-teoretiske og metodologiske diskussioner, så kan man læse kapitel 3-5 og derpå kapitel 9s afrunding. Som optakt tjener et nedslag i en af de allertidligste tekster fra Jensens hånd.

”En, der kom udenfor det hele” er fra 1897. Det er Jensens blot andet stykke publicerede prosafiktion i hans eget navn. Den korte tekst, der stod i *Illustreret Tidende*, blev ikke siden genoptrykt af Jensen, ligesom den ikke indgår i nogle af Gyldendals mange genudgivelser af Jensens prosa.² I Jensens forfatterskab udgør et manglende genoptryk snarere undtagelsen end reglen. Langt størstedelen af hans publikationer fra aviser og magasiner genoptrykkes, nogle i lettere ændrede former, ligesom hovedparten af de korte tekster i bogudgivelserne (fx samlingerne af myter og af Himmerlandshistorier) tidligere har været trykt andetsteds. Udgivelsesmetoden er så gennemført, at det giver mening at se det udeladte genoptryk som betydende. I et forfatterskab, der med tiden baserer en stadig mere omfattende del af sine bogudgivelser på genbrug fra det flygtige avis- og magasinmedie, kalder fravalget af tidligere publicerede tekster på kommentarer, ikke mindst når receptionen gentager fravalget. Wamberg optrykker den ikke i sin vigtige, om end usystematiske og på flere måder problematiske genudgivelse af prosatekster fra forfatterskabets første år,³ og receptionen har kun viet teksten sporadisk interesse.⁴

”En, der kom udenfor det hele” står selv udenfor. Det er tekstens marginaliserede position, som på en gang del af og eksileret fra Jensens forfatterskab, der gør den velegnet til at åbne undersøgelserne af den unaturlige fortælling i Jensens tidlige produktion. Allerede en første læsning antyder, at tekstens marginalisering i receptionshistorien sandsynligvis skyldes vurderinger af dens kvalitet eller rettere: mangel på samme. Som autonom, selvberørende tekst kommer ”En, der kom udenfor det hele” på flere måder til kort. Teksten synes at mangle balance. Det skyldes egenskaber ved teksten, som umiddelbart tyder mere på skribentens manglende fremstillingstekniske færdigheder end på en eksperimenterende, nybrydende intention. Både ordstof og syntaks præges af gentagelser, der forekommer umotiverede. Hovedpersonen Joseph Barney har flere tilfælde af ”dunkle Følelser”, og de mange enslydende afsnitsindledninger – ”En Nat”, ”Om Natten”, ”Den Dag”, ”Og en Aften” og ”Der var gaaet tre Uger” (Jensen 1897, s. 271) – virker lettere ubehjælpssomme. Den heterodiegetiske, indrefokaliserede fremstilling anvender i vid udstrækning dækket direkte tale, men ikke overalt lige overbevisende. Specielt en længere passage, omhandlende Brooklynbroen, stikker ud. Her anvendes som det eneste sted i teksten, bortset fra afslutningens citater fra Barneys breve, en præsensform, hvis logik er vanskelig at gennemskue. Ved tekstens slutning kommer Barney selv til orde, idet læseren præsenteres for citater fra det brev, han skrev, lige før han begik selvmord. Men brugen af brevets personlige meddelelsesform svinger dårligt med den øvrige teksts fortællingsituation, eftersom brevformen normalt anvendes i fortællinger, hvor den fremstillende instans er en del af den fremstillede verden. Anderledes formuleret: Fortællingen har hele vejen igennem demonstreret fri og ubegrænset adgang til Barneys indre liv, hvorfor det undrer, at det ved tekstens afslutning er nødvendigt at deducere sig frem (”synes at tyde paa”) via et afskedsbrev.